

תמוז תשפ"א
יוני 2021

הנחיות גידול אקליפטוס לענפי קישוט

שוש ויצמן, יאיר תמרי ויעקב גוטליב

רקע

אקליפטוס (Eucalyptus) הוא סוג מגוון של עצים, ולעתים רחוקות גם של שיחים ירוקי-עד ממשפחת ההדסיים. הסוג מונה כ-700 מינים שמוצאם בעיקר מאוסטרליה. מינים שונים של העץ ניטעו במקומות שונים בעולם, ובכלל זה גם בישראל, שבה היה להם תפקיד חשוב בייבוש ביצות. שורשי האקליפטוס יכולים להתפשט עד 30 מטר לרוחב, ועד 18 מטר לעומק. הצימוח של האקליפטוס מהיר מאוד. בארץ נטועים מאות דוגמים של אקליפטוס, המיועד לקטיף ענפי קישוט דקורטיביים. עיקר הייצור מיועד לשוק המקומי, וחלקו מכוון ליצוא, במיוחד בחודשי החורף. סך היצוא הישראלי נע בין 1 ל-1.5 מיליון ענפים. הייצור העולמי מרוכז ברובו באיטליה, בצרפת, בקליפורניה ובאנגליה.

זנים

'סילבר דולר' – 'Silver Dollar' - הזן המרכזי בישראל והמבוקש ביותר. רוב המינים, המשמשים לגידול ענפי קישוט, כמו הסילבר דולר - ייחודם מתבטא בצורת עליהם, בצבעם ובריחם. העלה עגול אליפטי, צמוד לגבעול וחובק אותו, צבעו אפור-כסוף עד תכול, ולו ריח עז אופייני. סממנים אלה מאפיינים את מרבית הזנים.

'אקליפטוס כדורי' – שונה מה'סילבר דולר', וענפיו דומים לאקליפטוס המקור, ומשום כך, הוא מכונה בשוק המקומי 'אקליפטוס מקור'. זנים נוספים, הקיימים בשוק בכמויות קטנות, הם: אקליפטוס גוני - Eucalyptus Gunnii, פולברולנטה - Pulverulenta, פופולינאה - Populnea, בייבי בלו - Baby blue.

כדורי

סילבר דולר

בייבי בלו

גוני

פורולנטה

בחירת השטח

מטעי גידול אקליפטוס לענפי קישוט פזורים באזורי גידול שונים בארץ - החל מהערבה וכלה ברמת הגולן. במשך השנים נמצאו אזורים המועדפים לגידול ענפי אקליפטוס איכותיים, אשר מתאפיינים במשטר אקלימי יבש יחסית, בטמפרטורות קרירות ובחשיפה לרוחות. האיכות הטובה של הענפים מתבטאת בהיותם עבותים, בעלווה בצבע אפור, תכול וכסוף עז, ללא כתמי עלים והתייבשויות. חלקות כאלו שכיחות ברמת הגולן, בגליל המזרחי וכן בעמקים הפנימיים.

סוג הקרקע

האקליפטוסים גדלים במרבית סוגי הקרקעות, כשיש יתרון לקרקע המנוקזת היטב. קרקעות שאחוז הגיר בהן גבוה, נוטות מאוד לכלורוזה (הצהבה).

הכנת הקרקע

יש להכין היטב את הקרקע באמצעות חריש מעמיק, דיסוק ויישור השטח. באדמות כבדות יש להגביה ערוגות לשתילה. לא נמצא יתרון להצנעת זבלים אורגניים. בשטחים המשובשים בעשביית בר, מומלץ לבצע הנבטה מוקדמת של העשבייה ולהדבירה בקוטלי מגע טרם השתילה. בנוסף, ניתן לפרוש יריעות פוליאאתילן שחורות לאורך פס השתילה למניעת עשבייה ולשמירה על רטיבות הקרקע. עומד השתילה הרצוי הוא 2 עד 2.5 מטרים בין השורות, ו-1 עד 1.5 מטר בין השתילים, תלוי בזן.

שתילה

מועד השתילה המומלץ הוא האביב המוקדם, בחודשים מרס-אפריל, או לחילופין, הסתיו, בחודשים ספטמבר-נובמבר. בשתילות קיץ קיימת תמותת שתילים. השתיל הוא נבט צעיר עם גוש שורשים מפותח. שתיל בעציץ 10 טוב יותר, והדבר מתבטא בקליטה טובה יותר ובהתפתחות מהירה יותר. מאחר שבדרך כלל לא כל השתילים שורדים את תקופת הגידול הראשונה, יש לשתול שתילות השלמה כחודשיים עד שלושה לאחר השתילה, במקומות שבהם חסרים שתילים, וכן לעקור צמחים שלא אמינים לזן. בריבוי מזריעים קיימת שונות רבה בין השתילים, והדרך לצמצמה היא באמצעות ריבוי וגטיבי, אך פעולה זו לא צלחה עד היום. מיד עם השתילה יש לנעוץ יתד (במבוק) בסמוך לשתיל מצדו המערבי ולחבר אותו אליו, כדי שהצמח יצמח ישר ולא יתעקם עקב הרוחות. הערה חשובה: מומלץ לשתול בערוגות שכיוונן מזרח-מערב, כך שתהיה זרימת אוויר טובה בחלקה, שבעקבותיה תימנע הצטברות של לחות, הגורמת לכתמי עלים.

מערכת ההשקיה והדישון

המערכת כוללת קו טפטפות אחד לאורך שורת השתילה. המרווח בין הטפטפות הוא 0.5 עד 1 מטר, תלוי בסוג הקרקע ובמרווחי השתילה. יש להציב ראש מערכת השקיה, המורכב ממכל דשן, ממשאבת דישון וממחשב השקיה.

השקיה ודישון

השקיה - יש להשקות ולדשן בצורה סדירה ותכופה. משקים לפי מקדם גיגית של 0.65. המנה היומית בחודשי הקיץ נעה בין 2 ל-4 מ"ק לדונם, תלוי באזור האקלימי ובגודל השיחים. בתקופת החורף משקים רק במידת הצורך. לקראת סוף הקיץ, כאשר השיחים מגיעים לשיא גודלם, מפחיתים את כמות המים. מגדלים רבים מפסיקים להשקות כ-45 יום לפני מועד הקטיף, כדי לעצור ולעכב את הצימוח הצעיר. אינטרוול ההשקיה המומלץ הוא בין 7 ל-10 ימים בקרקעות כבדות; ובין 3 ל-4 ימים בקרקעות קלות. **דישון** - רצוי לבצע בדיקות קרקע בתחילת עונת הגידול ולתכנן את הדישון בהתאם. באין בדיקות קרקע, ייעשה הדישון באחת משתי האפשרויות שלהלן:

- א. דישון פרופורציונלי בדשן מורכב במינון של כ-50 ח"מ חנקן צרוף, 80 ח"מ תחמוצת אשלגן ו-30 ח"מ תחמוצת זרחן, בתוספת תמיסת מיקרו-אלמנטים בריכוז 3% מתמיסת הדשן. בשלב הבלבוב מוסיפים אחת לחודש ברזל (פרוסטרן או סקוויסטרין) בכמות של 0.5 ק"ג. לתוספת הברזל מומלץ להוסיף גם 5 ק"ג גופרת אמון, כדי להחמיץ את סביבת השורש ולשפר בכך את קליטת הברזל. כמות הברזל תשתנה בהתאם לסוג הקרקע ולמצב השיחים.
- ב. דישון לפי כמות - שימוש בדשן מורכב ביחס של 17:10:27 או 5:3:8 + כ-3% מיקרו-אלמנטים, ולפי כמות של כ-15 ק"ג חנקן צרוף לדונם לתקופת הקיץ (שאר היסודות בהתאם).

עיצוב הצמח לאחר שתילה

עם הגעת הצמחים לגובה של 1-1.5 מטר, יש לגזום את הענף המרכזי לגובה של כ-50 ס"מ מפני הקרקע. לאחר הגיזום יצמחו ענפים חדשים, אשר יתפתחו לענפי קטיף, וכעבור כ-6-8 חודשים ניתן יהיה לקטוף אותם. הקטיף ייעשה עד בסיס הענף, בהשארת זיז קצר שאורכו כ-5 ס"מ. בגמר הקטיף מומלץ להותיר עלווה על הצמח כדי למנוע עקה; ובקטיף המבוצע בעונה החמה, השארית העלווה היא בגדר חובה.

טיפול במטע מבוגר

מומלץ לשמור על גובה גזעים של 0.5-1 מטר כל שנות הגידול, כיוון שעצי אקליפטוס, הצומחים לגובה רב מדי, מאבדים מאיכות ענפיהם. התקופה המומלצת לגיזום מטעים בוגרים היא בסוף החורף (חודש פברואר).

קטיפה ומשלוח

ענפי האקליפטוס הקטופים רגישים לכמישת אמירי הצמיחה. התקופה הטובה ביותר לקטיפה היא כאשר הצימוח העשבוני נעצר ומתעצה, תופעה המתרחשת באופן טבעי בחודשי החורף. ניתן להקדים את הקשיית הענפים בעזרת עקות מים. הקטיפה ייעשה בשעות הבוקר, כאשר הצמחים בטורגור. קוטפים את הענפים ומעבירים אותם מיד למכלי מים. לאחר מכן, בבית האריזה, מוסיפים למים TOG6 במינון של 1 גרם ל-11.4 ליטר מים. במינים מסוימים מומלץ להגמיא גם בסוכרוז בריכוז של 2% למשך 4 שעות, להארכת חיי המדף. לאחר המיון יש להעביר את הענפים לקירור ב-2-4 מ"צ. כדאי להשהות את הענפים לפחות 24 שעות בקירור ללא מים לפני שיווקם. במשלוחים ליצוא יש חשיבות רבה לאריזת ענפים קרים ולשמירה על שרשרת קירור לאורך כל המסלול. ענפי האקליפטוס נוטים להתחמם באריזה דחוסה, והדבר גורם לריקבון ולפסילה.

הדברת עשבים

הדברת עשבייה לפני השתילה – מניסיונם של חקלאים למדנו כי ניתן ליישם גול במינון 150 סמ"ק לדונם על גבי הקרקע הרטובה, בשלב קדם-שתילה. ריסוסים למניעת הצצה בחלקות שתולות - במהלך הגידול נהוג לרסס למניעת עשבייה החל מהשנה השנייה, בגול בכמות של 150 סמ"ק לדונם, או בסטומפ בכמות של 250 סמ"ק לדונם (ריסוס מכוון בלבד, ולא על נוף הצמחים). הגול משמש גם קוטל מגע. להדברת עשבייה קיימת אפשר לבדוק שימוש מכוון וזהיר בקוטלי מגע, כגון בסטה ודומיו. הריסוס ייעשה בין שורות הצמחים. להדברת דגניים ניתן לרסס בדגנול, אלדגן, פוקוס אולטרה ודומיהם.

מחלות

האקליפטוס רגיש מאוד לכתמי עלים, כשבדרך כלל נפגעים מהמחלה בעיקר הענפים הבוגרים, ופחות הענפים הצעירים. הנזק מתבטא בנקודות ובכתמים שעמיים, ההולכים ומתפשטים מהעלים הבוגרים לצעירים, וגורמים בסופו של דבר לייבוש העלים והענף כולו. ככל הנראה, הסיבות לכתמים הן בעיקר פיזיולוגיות (אזורי אקלים, לחות אוויר גבוהה, משטרי דישון והשקיה וכדומה). בבדיקות מעבדה נמצאו פטריות אחדות, כמו: אלטרנריה, פומה, צרקוספורה, מקרופומינה - פסולינה, דיפלודיה, פוזריום, בוטריטיס ועוד. לעתים נדירות תופיע גם מחלת הקימחון. באזורים קרירים וכשיש לחות נמוכה באוויר, שכיחות הפגעים נמוכה. ישנם קווים של הזן סילבר דולר, הרגישים יותר מהאחרים לתופעת הכתמים. מחלת המקרופומינה גורמת לתמותת צמחים כתוצאה מפגיעה בצוואר השורש. המחלה גורמת לנבילה, כאשר הצמחים בעקה כתוצאה ממחסור במים או מקטיפה ללא השארת ענפים, במיוחד בחודשים החמים. הטיפול במחלת המקרופומינה ייעשה באמצעות הגמעה בעמיסטאר או באחד מתחליפיו וכן בקנון. בזן אקליפטוס המקור (כדורי) ובזן פופולינאה מומלץ לרסס בתקופות לחות למניעת כתמי עלים במנצידן ודומיו

ובסקור ודומיו. בנוסף, נמצאו לעתים ענפים שהתנוונו כתוצאה ממחלת הדיפלודיה וממחלת הבטריוספירה (מללת).

מחלת הריזוקטוניה נדירה מאוד בגידול ועלולה להופיע בשתילות צעירות (בעיקר כאשר הטפטפת צמודה מדי לצוואר השורש של השתיל).

מזיקים

בעבר התגלו באקליפטוס בארץ שתי צרעות: צרעת העפצים וצרעת היבלות (חטטים), התוקפות מינים רגישים. מבין המינים המשמשים לענפי קישוט, התגלתה בארץ הנגיעות בצרעות במין 'גוני', אך בעולם התגלו הצרעות במינים רבים נוספים. הסימפטומים לנגיעות במזיק הם יבלות ועפצים על גבי פטוטרות ולאורך עורקי העלים. במצב זה הענפים אינם ראויים לקטיף, ובשלב מתקדם של הנגיעות הם מתנוונים. עד כה לא נמצאו דרכים להדברת הצרעות הללו.

תריפס השמש עלול לתקוף את הגידול ולגרום לכתמי כסף על העלים.

מזיק נוסף הן הנמטודות, התוקפות את הגידול בעיקר באדמות קלות. יש לטפל כנגדן בחומרים נמטוצידיים. החולדים ניזונים משורשי האקליפטוס וגורמים לתמותת צמחים.